

Luitje de Goed

Veelzijdig ingenieur en architect van de vooruitgang

Frank Terpstra

Eind 19de eeuw verschenen ontwerpers op het toneel die de grenzen van de technische mogelijkheden verlegden. Zo richtten Johan van Hasselt en Jacobus de Koning op 15 oktober 1881 een ingenieursbureau op dat later de naam Haskoning kreeg. Dit is een voorbeeld van de opkomende beroepsgroep van ingenieurs. Ingenieurs maken het technische ontwerp van polders, gemalen, fabrieken, bruggen, gebouwen en noem maar op. In dit artikel portretteren we Luitje de Goed. Hij opereerde in de periode 1876-1926 vanuit Beetsterzwaag als waterbouwkundig ingenieur en tevens als architect.

Een veelzijdige en ijverige man in een tijd van technische en maatschappelijke vooruitgang. Het was de tijd van de opkomst van nieuwe, gespecialiseerde technische beroepen die molenmakers en andere ambachtslieden de das omdeden.

Aanleiding

Eind 2009 vond ik in het Friese archief Tresoar het verbeterplan dat in 1901 was opgesteld voor de Haskerveenpolder. Belangrijkste onderdeel was het stichten van een groot stoomgemaal. Dit gemaal is in 1917 daadwerkelijk gebouwd, waarna de overige molens en hulpstoomgemalen zijn gesloopt.

De nog bestaande Grevensmolen staat nogal in een uithoek van de Haskerveenpolder en dat was toen ook de situatie. Een afstroomkanaal graven naar de locatie van het nieuwe gemaal zou een behoorlijke ingreep zijn geweest. Toch werkte de plannenmaker, tegen de reeds geformuleerde uitgangspunten in, het door hemzelf geïnitieerde 'Plan B' uit, waarbij ook Grevensmolen kon 'vervallen'. De plannenmaker presenteerde 'Plan B' als de financieel meest gunstige variant. De Friese veenpolders moesten alle investeringsplannen laten toetsen door Provinciale Waterstaat. Daar zijn we nu ontzettend blij mee!

Grevensmolen in Vegelinsoord tijdens het aanbrengen van de windborden en het ophangen van de zeilen na een schilderbeurt (dronefotograaf Marco Wols, 9 september 2023).

Grevensmolen werd door ir. K. Pringle gered in zijn reactienota van 29 april 1902. Hij rapporteerde: 'Zooals begrijpelijk is, wordt voor het laatste, zijnde het eigen denkbeeld van den ontwerper, eene zekere voorliefde gekoesterd en worden hierdoor de nadeelen aan het plan A verbonden zeer breed uitgemeten en van die welke plan B medebrengt niet gerept.' Karel Pringle sloot overigens af met een compliment aan de auteur en noemde het ontwerprapport 'zeer verdienstelijk'.

Wie was deze plannenmaker? Werkte hij ook in opdracht van andere polders? Op de stukken stond niet meer dan L. de Goed, Beetsterzwaag. Het toeval wil dat ik in Beetsterzwaag woon. In publicaties over de plaatselijke geschiedenis komt Luitje de Goed dikwijls voor als architect van gebouwen in Beetsterzwaag. Met de vondst van de naam van De Goed in relatie tot het maken van plannen voor polders, wist ik: het werk van deze persoon verdient nader onderzoek. Zoals zo vaak, bleef het daarbij. Totdat Arend Waninge van streekkrant Sa! mij op 8 september 2023 belde met de vraag om in het kader van de 'Moanne fan it Erfskip' (maand van de geschiedenis) medio november 2023 een lezing te houden over Luitje de Goed. Zo kwam het onderzoek dat al bijna 14 jaar lag weg te kwijnen in een snelkookpan terecht.

In zijn beginjaren in Beetsterzwaag gaf Luitje de Goed onderwijs in bouwkunde en het bouwkundig tekenen. Dit blijkt uit meerdere krantenadvertenties. Dragster Courant, 16 november 1876.

Zwitserse geloofsvluchteling

Eind 17de, begin 18de eeuw werden doopsgezinden in Zwitserland vervolgd. Voor hen dreigde deportatie naar Noord-Amerika. In 1711 vluchtten 340 Zwitserse doopsgezinden naar Nederland. In 1714 volgde nog een groep. Een aanzienlijk aantal kwam in de buurt van Sappemeer terecht. Ze sloten zich aan bij de doopsgezinde gemeenschap en gingen werken in de landbouw en in de verening. De Groningse en Zwitserse doopsgezinden waren streng in de leer, leefden sober en werkten hard. Eén van hen was een voorouder van Luitje de Goed. Luitje bleek deze genen goed door te hebben gekregen. Luitje werd op 13 oktober 1853 in het Groninger Adorp geboren als zoon van een timmerman. Zijn vader Jakob

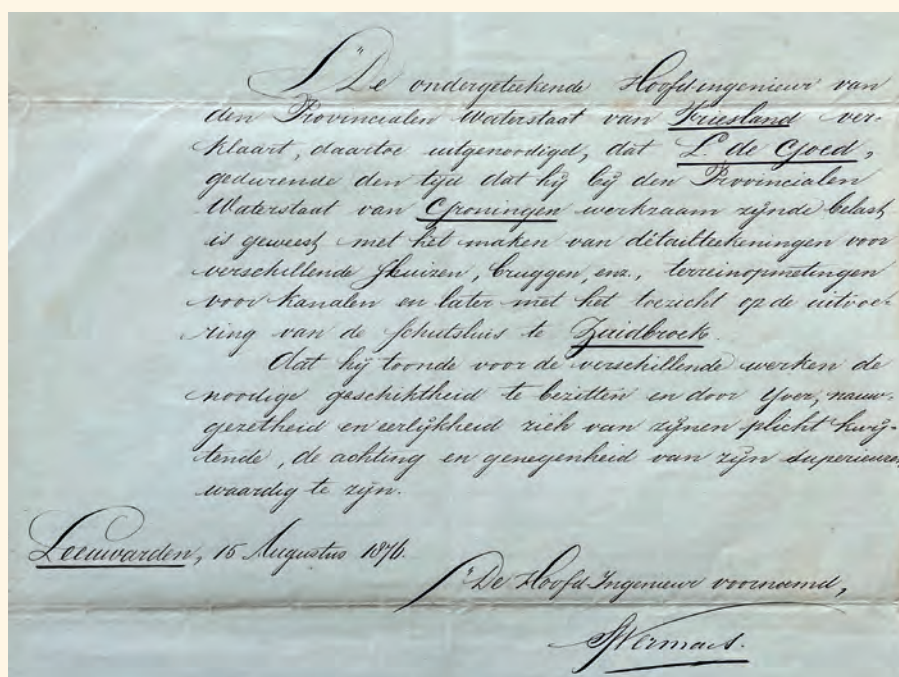
Heines overleed toen Luitje nog maar 13 jaar oud was. Grootvader Heine Jakobs de Goed was eveneens timmerman en woonde in die periode in Adorp. Bij Luitje moet door het werk van zijn vader en grootvader op jonge leeftijd de liefde voor bouwkunde zijn ontstaan. Zijn gave om fraaie bouwtekeningen van technisch hoog niveau te maken kwam al op jonge leeftijd tot wasdom. Wanneer Luitje 20 jaar is, behaalt hij de 'acte van bekwaamheid als huisonderwijzer in het teekenen'.

Eerste werkervaring in Groningen

Voordat Luitje naar Friesland kwam, werkte hij bij de Provinciale Waterstaat van Groningen. Hij maakte detailtekeningen van onder meer sluizen en bruggen. Ook verrichtte hij terreinopmetingen voor kanalen. Na verloop van tijd werd hij belast met het toezicht op de uitvoering van de schutsluis te Zuidbroek. Deze gedetailleerde informatie komt uit de aanbevelingsbrief van ir. S.J. Vermaes aan het bestuur van de Grooten Veerpolder in Opsterland en Smallingerland. Vermaes bleek de perfecte referent voor de nog jeugdige De Goed. Luitje solliciteerde op de functie van polderopzichter bij voornoemde veerpolder. Vermaes was tot juni 1876 werkzaam bij de Provinciale Waterstaat van Groningen en werd op 24 mei 1876 verkozen tot hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat van Friesland. Zo geschied-

Luitje de Goed (collectie mevrouw I. Bouwman-Meek).

Aanbevelingsbrief van hoofdingenieur ir. S.J. Vermaes aan het bestuur van de Grooten Veerpolder in Opsterland en Smallingerland (collectie mevrouw I. Bouwman-Meek).

Een kaart uit de atlas uit 1881 van de Grooten Veenpolder in Opsterland en Smallingerland. Rechtsonder de handtekening van De Goed (Tresoar, Toegang: 380, Inv.nr: 126).

de dat hij, net aangesteld in Friesland, op 15 augustus 1876 lovend over Luitje schreef vanuit zijn ervaringen in Groningen. Saillant detail: ruim 25 jaar later schreef Vermaes als hoogste baas de begeleidende brief aan het bestuur van de Haskerveenpolder bij de door zijn medewerker Pringle opgestelde reactienota inzake het verbeterplan van De Goed. De heren kwamen elkaar in wisselende rollen een carrièrelang tegen.

Hard gezinsleven

Vanwege zijn nieuwe baan vestigde Luitje zich in Beetsterzwaag. Op 20 februari 1878 trouwde hij met Geertje van der Veen uit de stad Groningen. Achterkleindochter Ineke Bouwman-Meek weet te vertellen dat De Goed nogal een workaholic was. De kinderen kregen een strenge opvoeding en moesten presteren. Ze werden naar prestigieuze opleidingen buiten Friesland gestuurd. Het leven was ook hard voor het echtpaar Luitje en Geertje. Van hun zes kinderen stierven twee als baby en twee op volwassen leeftijd aan tuberculose. Tot en met 1888 noemt Luitje zichzelf opzichter of opzichter, daarna architect.

Polderopzichter

In september 1876 start Luitje in zijn nieuwe baan als opzichter of polderopzichter van de Grooten Veenpolder in Opsterland en Smallingerland. De Goed zal deze min of meer ambtenarenfunctie vervullen tot de leeftijd van 65 jaar. De functie van (polder) opzichter kan gezien worden als technisch directeur. Feitelijk verzorgde de opzichter namens het bestuur het dagelijkse beheer van de polder. Grotere

polders hadden vaker zo'n functionaris en soms werd de functie aangeduid als architect. Luitjes functieomschrijving was tevens die van 'meter'. Landmeten was een specialisme van Luitje, wat in 1881 resulteerde in een fraai opgemaakte en gedetailleerde atlas van de Grooten Veenpolder. Luitje mat en tekende iedere kavel minutieus en registreerde per kadastraal perceel de eigenaar en de oppervlakte. Dit project leverde een goede basis op voor de

Belangrijke data gezin Luitje de Goed

Datum	Gebeurtenis – Burgerlijke Stand	Beroep Luitje
20-02-1878	Huwelijk met Geertje van der Veen	opzichter
31-10-1879	Geboorte dochter Jantine Margriete	opzichter
22-03-1882	Geboorte dochter Grietje Harmanna	opzichter
31-12-1882	Overlijden Grietje Harmanna, oud 9 maanden	opzichter
05-05-1884	Geboorte zoon Jacob Jan (1 ^e)	opzichter
24-01-1885	Overlijden Jacob Jan (1 ^e), oud 8 maanden	opzichter
15-05-1886	Geboorte dochter Margaretha Geertruida	opzichter
30-06-1888	Geboorte dochter Jacoba Catharina	opzichter
02-03-1894	Geboorte zoon Jacob Jan (2 ^e)	architect
19-08-1913	Huwelijk Margaretha met Johannes Roos Rijdsdijk	architect
06-06-1915	Overlijden dochter Jantine Margriete, tbc, 35 jaar	geen akte
15-11-1915	Huwelijk Jacoba met Melle Meek (architect), zoon van Oene Meek, zonder beroep, te Donkerbroek	architect
20-11-1917	Overlijden zoon Jacob Jan (2 ^e), tbc, 23 jaar	architect
07-03-1926	Overlijden Luitje de Goed	architect

waterbouwkundige ontwerpen die hij later maakte voor de veenpolder. De Grooten Veenpolder heeft geen windwatermolens gesticht, maar startte gelijk met de bouw van een groot stoomgemaal bij De Veenhoop. De stoommachine was een exponent van de vooruitgang die elders de afbraak van windwatermolens inzette. Naast de realisatie van een gemaal, moesten kanalen gegraven worden, sluizen worden aangelegd en dienstwoningen worden gebouwd. Het ontwerp, de aanbesteding en de bouwbegeleiding van deze omvangrijke werken waren voor Luitje in 1893 en 1894 een uitgelezen kans om zijn expertise als allround waterbouwkundig ingenieur volop te etaleren.

Architect

Voor uitsluitend een bestaan als ambtenaar was Luitje niet in de wieg gelegd. Hij startte in Beetsterzwaag een eigen architectenpraktijk. Hij nestelde zich in Beetsterzwaag tussen de adel en andere hogergestelden. Al in 1878 kreeg Luitje, 25 jaar jong, een grote opdracht van Marcus van Heloma voor de vernieuwing van het voorgebouw van Fockensstate in Beetsterzwaag. Luitje ontwierp een neoclassicistisch voorhuis. Het bekendste ontwerp van De Goed is de afgebroken Adelskerk in Beets (nu Ald Beets). Een prestigieus project van de adellijke families Lycklama à Nijeholt en Van Lynden. In hun ogen was de kerk van Beetsterzwaag

niet streng genoeg in de leer. Het eclectische ontwerp uit 1889 was een allegaartje van stijlen, maar was bouwkundig doorwrocht uitgewerkt. Als derde en laatste voorbeeld van Luitjes architectonische werk noemen we het ontwerp uit 1908 van de gevel in art nouveau of jugendstil van de bakkerij van Van der Vegt in Beetsterzwaag. Ook nu is in dit pand nog steeds een bakkerswinkel gevestigd. Luitje ontwierp wel diverse gebouwen buiten Beetsterzwaag, maar bij alle bouwkundige projecten die ik tot nu heb geïnventariseerd was de opdrachtgever een adellijk persoon of zakenman uit Beetsterzwaag. We kunnen concluderen dat Luitje de Goed in de rol als architect moet worden ge-

GROOTEN VEENPOLDER IN OPSTERLAND EN SMALLINGERLAND.

STOOM-GEMAAL.

Voor aanzicht.

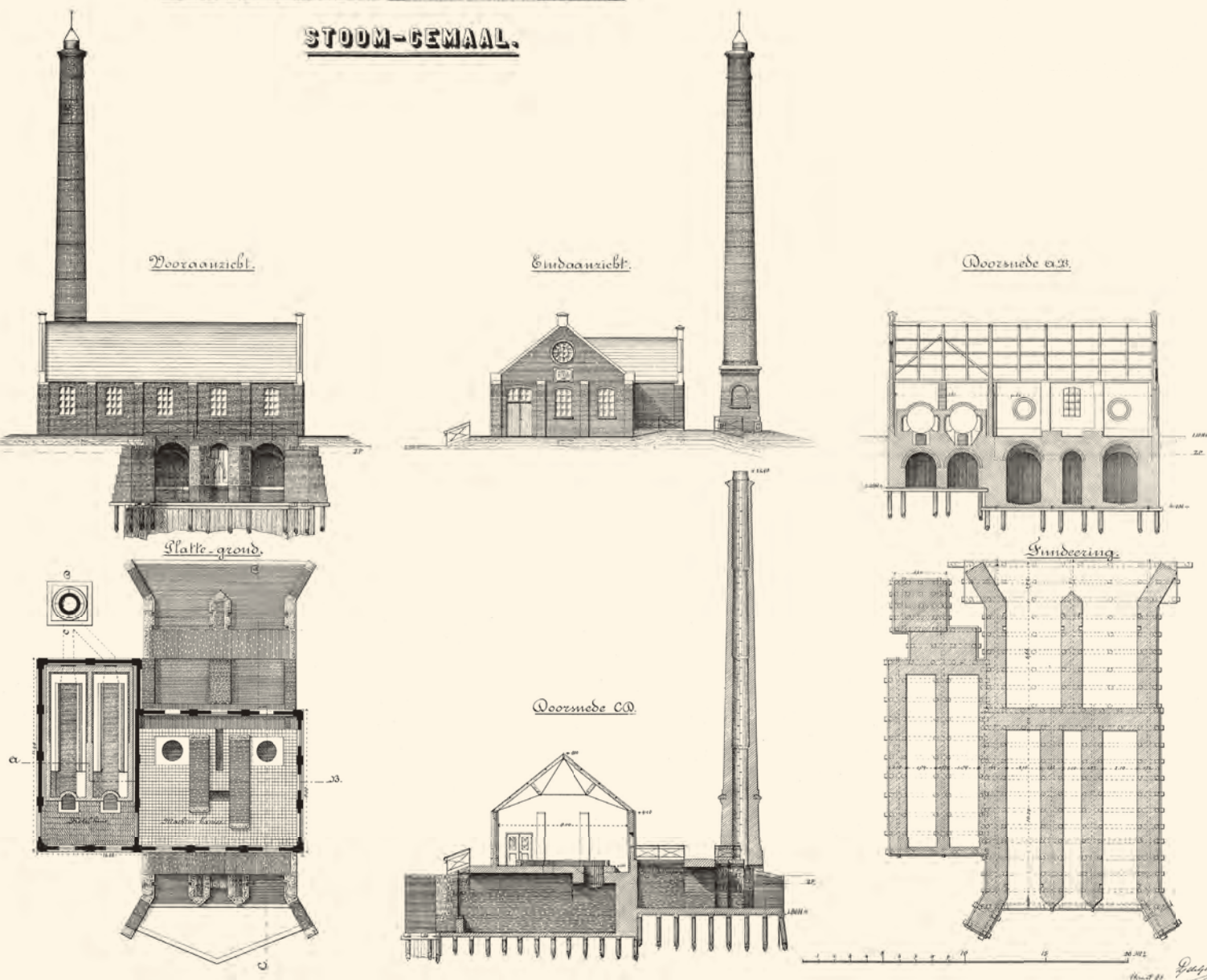
Enda aanzicht.

Doorsnede a.B.

Platte-grond.

Doorsnede C.D.

Grondzeering.

Ontwerptekening van Luitje de Goed, maart 1893, van het stoomgemaal bij De Veenhoop (Tresoar, Toegang: 11, Inventarisnummer: 5561).

typeerd als een dorpsarchitect. Zijn ontwerpen volgden de heersende architectuurstijlen. De Goed ontwierp achtereenvolgens gebouwen in de neostijlen, het eclecticisme, de vernieuwingsstijl, art nouveau of jugendstil en de chaletstijl.

Waterbouwkundig ingenieur

De prestaties die De Goed in de grote projecten van 1893 en 1894 in de Grooten Veenpolder van Opsterland en Smallerland aan de dag had gelegd, bleven niet onopgemerkt bij bestuurders van andere (veen)polders. Interessant is dat gedurende zijn werkzame leven, dat zich afspeelde over een halve eeuw, revolutionaire technische ontwikkelingen plaatsvonden: van de windwatermolen tot het elektrische gemaal. Luitje vond dat de wereld vooruit moest en ontwikkelde zichzelf ook voortdurend.

Al in de eerste jaren als zelfstandig architect begeleidde De Goed waterbouwkundige projecten in opdracht van andere opdrachtgevers dan zijn werkgever de Grooten Veenpolder van Opsterland en Smallerland. Zo weten we uit een bericht in de *Dragster Courant* van 29 maart 1883 dat hij in dat jaar het vernieuwen van de walbeschoeiing van de haven van de Beetstervaart begeleidde in opdracht van R. Baron Van Lijnden. Van deze puissant rijke baron kreeg hij overigens ook diverse opdrachten voor het tekenen en aanbesteden van boerderijen.

Verplaatsing veenpoldermolen naar Terkaple

In 1884 werd een van de windwatermolens van het Vierde en Vijfde Veendistrict door de bouw van een stoomvrijzelgemaal onder Tjalleberd overbodig en te koop aangeboden. Namens de Polder Heerenzijl onder Goïngarijp en Terkaple, welke onder leiding stond van de heer T.U. Westerterp, begeleidde Luitje de Goed de verplaatsing naar Terkaple. De Goed verzorgde als "gemachtigde van de commissie tot daargestelling van één poldermolen te Goïngarijp" ook de aankoop van de molen voor f 1.250. De molen, in 1851 nieuw gemaakt, verkeerde in puike staat. De in 1935 gesloopte molen was vrijwel identiek aan Grevensmolen. Een achtkante windwatermolen met 22,5 meter vlucht. Het zijn molens die we nu aanduiden als 'Friese veenpolder-

Bakkerij met voorgevel in art nouveau of jugendstil, 1908, Beetsterzwaag (foto auteur, 21 oktober 2023).

In een veldmuur van de molen in Terkaple was een stichtingssteen aangebracht. Deze steen is bewaard gebleven en ligt in de achtertuin van de woning met adres Buorren 2 in Terkaple. Inscriptie: 'De polder Heeringzijl onder Goïngarijp en Terkaple opgericht en de molen gebouwd in de jaren 1884. Onder het bestuur van T.U. Westerterp, H.R. Rijpkema, W.S. Peekema' (foto auteur, 24 september 2023).

molen'. Dit type is tot stand gekomen ten behoeve van de Friese veenpolders die in de 19de eeuw werden opgericht. Kenmerkend is de woning in de molen, wat voor Friesland niet gebruikelijk was. Het slagstuk en het broekstuk zijn in Friesland eveneens afwijkend. Typisch Fries zijn weer de drie bintlagen en de vorm van de uitbrekers. Ook bestond een grotere versie van de Friese veenpoldermolen met 25 meter vlucht, die was voorzien van een houten rollenkruierwerk. Gezien de geografische ligging van Tjalleberd en Terkaple en de beschikbare transportmiddelen, is het niet onwaarschijnlijk dat de molen in 1884 in gedemonsteerde toestand per schip langs Grevensmolen is vervoerd, de molen die Luitje in 1901 wilde laten 'vervallen'.

Stoomgemaal Ter Idzard

De Veenpolder onder Ter Idzardt en Oldeholtwolde was 1.140 ha groot en beschikte over drie windwatermolens. De in 1855 gereglementeerde veenpolder kampte vanaf de oprichting met wateroverlast. De polder had door zandlagen in de ondergrond veel last van kwel- en lekwater. Verbetering van de bemaling werd steeds urgenter. Het polderbestuur schakelde De Goed in om een plan te ontwerpen en het project te begeleiden. In het bestek, gedateerd 8 januari 1900, en in de advertentie van de aanbesteding noemt De Goed zichzelf architect. Hij maakte hierin geen onderscheid

tussen een opdracht voor het ontwerp van sec een gebouw en een opdracht voor primair een waterbouwkundig ontwerp. De Goed definieert waterbouwkunde enkele decennia later wel als een specifiek vakgebied. Het omvangrijke project werd opgeknipt in drie percelen waarop aannemers afzonderlijk of 'in massa' konden inschrijven. De bouw van het stoomgemaal, waarvan het gebouw nog bestaat, was het grootste en meest complexe werk. De twee andere percelen bestonden uit het verdiepen van poldervaarten.

De Goed was bekend met de op de markt verkrijgbare centrifugaalpomp en stoommachines. Hij had ontwerp-technische kennis van de inpassing van deze componenten in een gebouw voor een gemaal. In de hedendaagse ingenieurspraktijk noemen we dit het beheersen van raakvlakken. Het gebouw voor het stoomgemaal in Ter Idzard kreeg een U-vormige plattegrond. Een vleugel werd de woning voor de machinist. De onderbouw bestaat uit gemetselde gewelven op een houten paalfundering. De gemetselde onderbouw huisvest een ingenieus kanalenstelsel waarbij het inlaatkanaal een kanaal uit de polder overkluist. De verschillende watergangen konden met schuiven worden afgesloten. Huidige eigenaren en bewoners Herald Roelevink en Marieke van Ameijde troffen bij de zorgvuldig uitgevoerde renovatie van het gebouw

Veenpolder onder Ter-Idzardt en Oldeholtwolde.
AANBESTEDING.
 Op Woensdag den 7 Februari 1900, des morgens elf uur, zal te Wolvega, in het Logement van SCHREUR, worden aanbesteed:

Perceel I:
 Het **afbreken** van een WINDWATER-MOLEN en het **bouwen** van een GEBOUW voor Stoomgemaal met Woning voor den Machinist.

Perceel II.
 Het **verdiepen** van de BRUGSLOOT en OPVAART naar Oldeholtwolde, ter totale lengte van 4240 meter.

Perceel III.
 Het **verdiepen** van de WATERLOSSING van af de Brugsloot naar den Slingerweg en een deel der WATERLOSSING langs den Slingerweg, ter totale lengte van 1490 meter.

De besteding geschiedt overeenkomstig de bepalingen der A. V. op zegel geschreven inschrijvingsbiljetten, terwijl afzonderlijk, of in massa op de perceelen 1, 2 en 3, of enkel op de perceelen 2 en 3 te zamen kan worden ingeschreven.

De bestekken en voorwaarden met de teekeningen liggen van af 24 Januari ter lezing in het Logement van SCHREUR te Wolvega en zijn van af dien datum verkrijgbaar bij den Secretaris des Polders tegen vooruitbetaling van f 1 per exemplaar voor perceel I, van f 0.50 voor perceel II en f 0.25 voor perceel III.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden op Zaterdag 3 Februari e.k., des middags 12 uur.

Samenkomst bij den Westelijken Molen no. 1, nabij het Ter-Idzardter Stel.

Nadere inlichtingen worden gegeven door den Architect L. DE GOED te Beetsterzwaag, Wolvega, den 18 Januari 1900.

Het Bestuur des Polders,
 S. SLEESWIJK, Voorz.
 A. W. EISMA, Secret.

Advertentie aanbesteding van Veenpolder onder Ter-Idzardt en Oldeholtwolde. Leeuwarder Courant 26 januari 1900.

Molen in Terkaple, jaartal onbekend (collectie Yvonne Kramer).

op deze posities bouwsporen van de schuiven aan.

De transitie van windbemaling naar stoombemaling is in dit geval heel letterlijk. Conform het bestek was het afbreken van windwatermolen nr. 3 onderdeel van het werk. De afkomende stenen dienden te worden schoongemaakt en te worden verwerkt in het gemaal. Hergebruik in het gemaal gold ook voor de overige, houten onderdelen. Zwaar balkhout van de molen moest worden verzaagd tot bijvoorbeeld vloerbalken. Het bewijs dat onderdelen van molen nr. 3 daadwerkelijk in het stoomgemaal zijn verwerkt, is de door de huidige eigenaren vervangen onderslagbalk van de begane grondvloer van de keuken. De balk was deels verrot. Herald en Marieke toonden mij een restant van de balk met voor hen merkwaardige

VEENPOLDER ONDER TERIDZARD EN OLDEHOLTWOLDE.

STOOMGEMAAL.

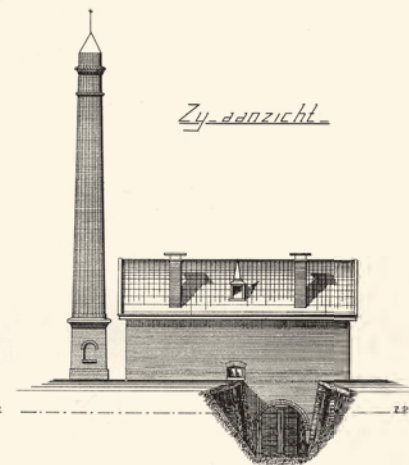
Voor-aanzicht

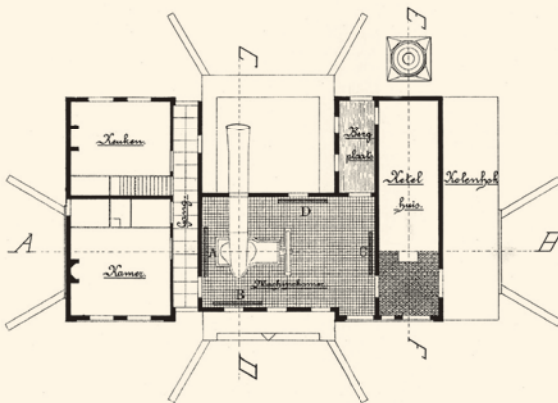
Doorsnede AB

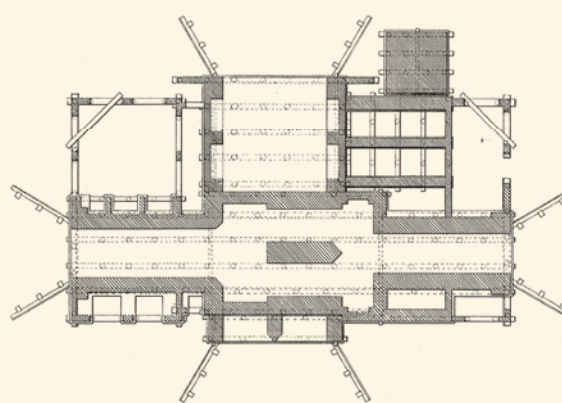
Zy-aanzicht

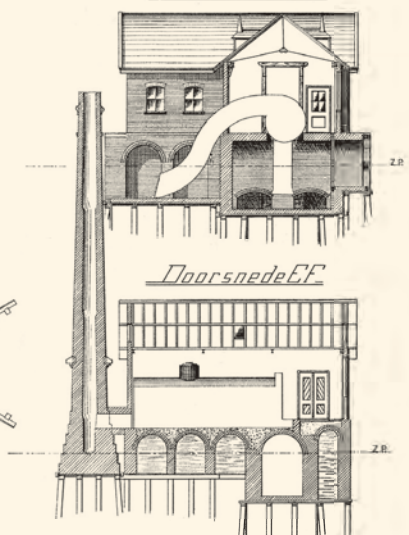
Platte-grond

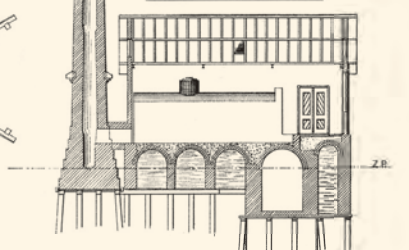
Fundering

Doorsnede CD

Doorsnede EF

Schaal 1:100

De ontwerptekening van Luitje de Goed van het stoomgemaal in Ter Idzard. De aanduidingen A, B, C en D in de plattegrond van de machinekamer zijn de schuiven waarmee de watergangen konden worden afgesloten (Tresoor, Toegang: 11, Inventarisnummer: 9965).

gaten. Onmiskenbaar een deel van een houten roede. De vorige eigenaar was de van 'Van Gewest tot Gewest' bekende en inmiddels overleden televisiemaker Johan van der Zee. In zijn laatste werkzame jaren maakte hij vanuit zijn keuken programma's voor Omrop Fryslân, niet wetende dat hij bovenop een geheim zat dat hem als verhalenverteller zeker had aangesproken. Wetterskip Fryslân pochte in 2023 in de media nogal over het eerste Friese gemaal gemaakt van circulaire materialen. Het betreft een klein gemaaltje

► Restant van een houten roede van windwatermolen nr. 3. Nu in gebruik als tafeltje in de serre (foto auteur, 21 oktober 2023).

in Leeuwarden. Dit verhaal kan met deze ontdekking naar het rijk der fabelen worden verwezen. Luitje de Goed bouwde al in 1900 met deels circulaire materialen een gemaal. Dat de verbranding van fossiele brandstoffen de mens niet alleen vooruitgang zou brengen, was toen nog geen issue. Luitje was uitgesproken promotor van de vooruitgang. Windbemaling was voor hem passé, zoals we in de Haskerveenpolder hebben gezien. Kort nadat het gemaal in Ter Idzard in gebruik was genomen, werden ook de andere twee molens afgebroken.

Diesलगemaal Haskerhorne

In 1911 maakte De Goed het ontwerp voor een diesलगemaal ter vervanging

Zicht op het gemaal in Ter Idzard vanuit de polder (foto auteur, 21 oktober 2023).

van de Haskerhornemolen in Haskerhorne. Dit nieuwe gemaal was een deelplan van het totale verbeterplan van de Haskerveenpolder uit 1901.

Het gebouw bestaat nog. De gevels zoals door Luitje getekend, lijken op de hoofdvorm van de voorgevel van de bakkerij in Beetsterzwaag. Minder

uitbundig gedetailleerd, maar de gelijkenis is er.

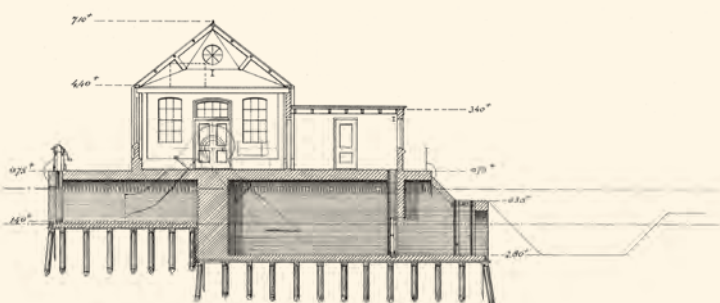
De dakspanten zijn voorzien van kenmerkende stalen trekstangen. Hiermee kon veel slanker worden geconstrueerd. De Goed paste in meerdere van zijn gemalen deze Polonceau-spanten toe. Naamgever Polonceau was een Franse spoorwegingenieur. Gemaal Ter Idzard bevat ze in eenvoudigere vorm ter plaatse van de machinekamer. Prachtige voorbeelden van de vooruitgang van de bouwtechniek en de opkomst van industrieel vervaardigde bouwdeelen. In de kelder van het gemaal is nog een originele dieseltank aanwezig. Het gemaal vertelt met Grevensmolen

HASKER-VEENPOLDER.

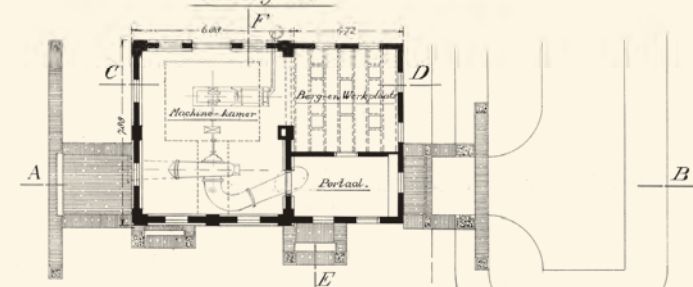
BEMALING KAVEL I en Eed. IV.

SCHAAL 1:1000.

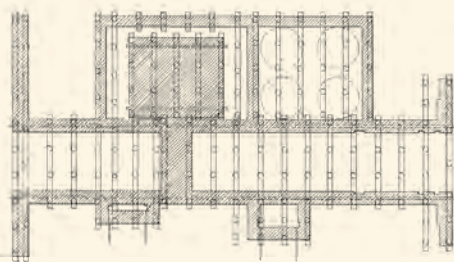
Doorsnede A-B.

Platte-grond.

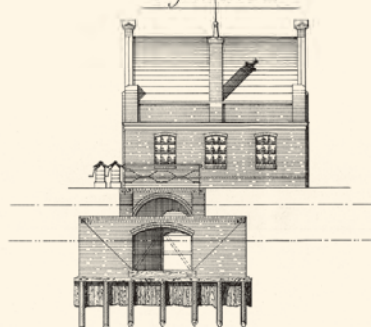
Fundering.

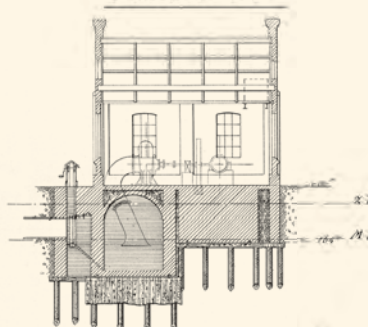
Voor-aanzicht.

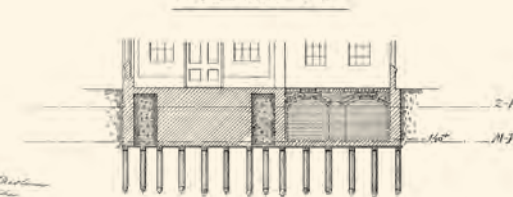
Zij aanzicht.

Doorsnede E-F.

Doorsnede C-D.

Situatie
1:10000.

Beetsterzwaag 17 Jan. 1901

L. J. de Goede

De ontwerptekening van Luitje de Goed, 1911, van het dieselgemaal in Haskerhorne voor de bemaling van kavel I en een deel van kavel IV van de Haskerveenpolder (Tresoar, Toegang: 11, Inventarisnummer: 4707).

over de bemalingsgeschiedenis van de Haskerveenpolder.

Elektrisch gemaal Eernewoude

De Goed werkte aan de meeste projecten alleen. Een uitzondering is de oprichting van "Waterschap Eernewoude c.a. 'in 1916 en de realisatie van de daarbij behorende technische werken in 1919. Dit project ontwikkelde De Goed in samenwerking met architect E. Lourens uit Leeuwarden. Stuwende kracht achter de totstandkoming van dit waterschap was dominee G.J.A. Offerhaus, die zich bekommerde om het lot van de boeren van wie het laaggelegen land regelmatig overstroomde. Door de afdamming van 't Wiid en de bemaling daarvan werd de situatie voor de omliggende landerijen een stuk beter. Het project bestond uit de aanleg van de benodigde bedijking, voornoemde afdamming van 't Wiid en de bouw van een elektrisch gemaal, een dienstwoning en een schutsluis. De tekeningen van dit project hebben een ander handschrift en zijn niet door De Goed gemaakt. Technisch

Polonceau-spanen bestaande uit houten spantbenen en stalen trekstangen en koppellementen (foto auteur, 21 oktober 2023).

complexen adviezen werden echter door De Goed aan het bestuur van het waterschap gegeven. Zo gaf hij per brief aan het bestuur een beoordeling van de technische stukken van

leverancier Stork van de pomp en overige installaties. De uitvoering van de werken stond onder toezicht van hoofdpzichter C. van Wamel, die op projectbasis door het waterschap was

Links de voormalige dienstwoning voor het gemaal en de schutsluis. Rechts het resterende deel van het gebouw van het elektrische gemaal. De toren met transformatorstation, die rechts tegen het gebouw heeft gestaan, is afgebroken (foto auteur, 24 september 2023).

aangesteld. Het ambitieuze project werd op 24 augustus 1920 in aanwezigheid van veel hoogwaardigheidsbekleders geopend. Dominee Offerhaus hield een lange toespraak waaruit blijkt dat hij al in 1912 met De Goed een eerste onderzoek had ingesteld.

Het project kreeg een vervelend staartje. Tussen het waterschap en aannemer G.W. Boltje uit Heerenveen ontstond ruzie over meerwerk. De Goed schreef ook in deze ingewikkelde zaak de inhoudelijke adviezen aan het bestuur. Uit deze brieven blijkt dat De Goed 'L.' (red.: = Lourens) bij deze zakelijke afwikkelingen laks vindt. De zaak eindigde in 1924 door een bindend advies van de Raad van Arbitrage voor Bouwbedrijven in Nederland. Partijen hadden een stem erin welke deskundigen namens de Raad een zaak behandelden. Hierbij kwam ook de naam van Pringle, ondertussen verhuisd naar

Gelderland, voorbij, waarvan De Goed in een brief opmerkt: *'De heer Pringle is Hoofdingenieur van Gelderland en is natuurlijk goed thuis in waterbouwkunde en...weet misschien meer van Boltje dan hem lief is'*. Hier definieerde De Goed waterbouwkunde als specifiek vakgebied en liet merken niets tegen Pringle te hebben. Pringle werd overigens niet gekozen. De uitspraak van de Raad was dat het meerwerk voor het belangrijkste deel werd afgewezen. Reden te meer voor De Goed om aan het bestuur van het waterschap per brief van 26 augustus 1924 zijn gelijk te onderstrepen: *'De geest van het stuk is geheel gebaseerd op de besteksbepalingen en de AV (red.: = Algemene Voorwaarden). Het komt geheel overeen met de opvattingen die v. Wamel en ik steeds hebben voorgestaan. [...] Het is zooals het nu beslist is een prachtig resultaat voor het Waterschap en zeer leerzaam voor B.'*

Maatschappelijke functies

Het eerste kwart van de 20ste eeuw kende veel maatschappelijke vooruitgang. De belangen van gewone mensen werden beter behartigd door de oprichting van tal van organisaties op maatschappelijk terrein. Luitje de Goed was in Beetsterzwaag bij bijna iedere maatschappelijke organisatie actief als bestuurder. Inmiddels behoorde hijzelf tot de elite van het dorp. De adel had zijn allesbepalende positie verloren. We noemen een aantal van Luitjes functies in Beetsterzwaag:

- Vertegenwoordiger van Assurantie-maatschappij tegen brandschade De Nederlanden;
- Directeur gasfabriek;
- Voorzitter Woningstichting 'Vooruitgang';
- Bestuurslid 'liberale Kiesvereniging';
- Secretaris Gezondheidscommissie, zetel Opsterland.

Luitje de Goed fotografeerde in zijn vrije tijd. Deze foto van de Molen van Weis of De Hoop in Beets bij Beetsterzwaag zal hij hebben gemaakt tussen 1900 en 1910. Zoals we eerder stelden: Luitje was een uitgesproken promotor van de vooruitgang. Echter, uit deze foto blijkt dat hij ook oog had voor de schoonheid van deze molen. (collectie mevrouw I. Bouwman-Meek).

Sterven in het harnas

De Goeds laatste project was in samenwerking met schoonzoon Melle Oenes Meek. Meek, getrouwd met Luitjes dochter Jacoba, had een architectenpraktijk in Donkerbroek. Het project betrof de nieuwbouw van een boerderij in Beetsterzwaag. Het bestek en de tekening zijn gemaakt door Meek, maar op de documenten prijkt ook de naam van De Goed. Het werk was voor een van zijn vaste opdrachtgevers, de Van Teijens-Fundatie. Op 22 januari 1926 zetten Luitje de Goed en Melle Meek hun handtekening op het door De Goed ingevulde aanvraagformulier voor een bouwvergunning. Dit is mogelijk de laatste beroepsmatige handeling van De Goed. Hij stierf op 7 maart 1926 op 72-jarige leeftijd na een 'vrij langdurige ongesteldheid'. Uit een advertentie blijkt dat Meek het kantoor van De Goed in Beetsterzwaag zou voortzetten. Dit is echter niet van de grond gekomen. Meek bleef in Donkerbroek en vestigde zich later in Leeuwarden.

Luitje had fotografie als hobby waarvan een fraai fotoalbum resteert. Luitje fotografeerde regelmatig zijn zoon Jacob Jan. We zullen het nooit weten, maar ik sluit niet uit dat De Goed graag had gezien dat Jacob Jan, die in 1917 op 23-jarige leeftijd overleed aan tuberculose, hem had opgevolgd. Wie weet was de eenmanszaak dan uitgegroeid tot een veel omvangrijker architecten- en/of ingenieursbureau dat nu nog had bestaan. Een ding is zeker: Nederland is als grotendeels door de mens gemaakt land nooit af.

periode	Gr. Veenpolder	B.B.O.	elders	waterbouw	totaal	gem./jr.
1877-1886	3	10	1	6	20	2
1887-1896	13	9	10	2	34	3,4
1897-1906	5	9	3	7	24	2,4
1907-1916	9	8	5	9	31	3,1
1917-1926	1	2	2	6	11	1,1
totaal	31	38	21	30	120	2,4

B.B.O. = bouwprojecten in Beets, Beetsterzwaag en Olterterp.

voorlopige statistiek projecten Luitje de Goed

Overzicht naar werktipe en geografische ligging van alle tot nu geïnventariseerde werken van Luitje de Goed in zijn verschillende 'rollen'. Belangrijkste bron voor de identificatie van de projecten is het krantenarchief van Delpher. Het familiearchief bevat geen informatie over projecten. Dit overzicht kan niet compleet zijn, maar geeft enig inzicht in de omvang en de breedte van het werk van De Goed.

Bronnen:

- Hagen, J. (2002). Waterschappen, veenpolders en particuliere polders in Midden- en Zuid-Friesland, Wetterskip Boarn en Klif.
- Immerseel, R. en Verhoeff, P. (2016). Statig Beetsterzwaag. Parklandschap rond een Fries dorp, Uitgeverij Matrijs.
- De Raad, H. (1992). Boezemwaterschappen en (veen)polders in Zuidoost-Friesland, Waterschap Het Koningsdiep.
- De Raad, H. en Hagen, J. (1996). Waterschappen en (veen)polders in Zuid-Friesland, Waterschap De Stellingwerfen.
- Verder zijn diverse internetsites geraadpleegd, waaronder: www.delpher.nl en www.tresoor.nl

Met dank aan:

De auteur voerde onder meer gesprekken met Ineke Bouwman-Meek, achterkleindochter van Luitje de Goed, Herald Roelevink en Marieke van Ameijde, eigenaren van het stoomgemaal in Ter Idzard, Franke de Jong en Diny Roskam, eigenaren van het geemaal in Haskerhorne, Yvonne Kramer, eigenaar van de stichtingssteen in Terkaple, Jelle Terluin, auteur van vele publicaties over de geschiedenis van Beetsterzwaag, Heleen Verhage van Stichting Historisch Beetsterzwaag en Jikke Dickhoff-Huisman. ○

Advertentie

Stichting Levende Molens

Voor molenvrienden
in Nederland en Vlaanderen

boeken – prentkaarten – beeldbank

<https://www.molencentrum.nl>

NIBBELINK Monumentenadvies

- Molenbouwkundige inspecties en rapportage
- Restauratie- en onderhoudsplannen
- SIM aanvragen
- Projectbegeleiding
- Tekenwerk
- Bouwhistorisch onderzoek

www.nibbelinkmonumentenadvies.nl
tel: 06-22175474
mail: info@nibbelinkmonumentenadvies.nl